

- розширюється географія його експорту;
- розробляються і впроваджуються новітні технології виробництва цукрових буряків, їх переробки та використання цукру і супутньої продукції цукроваріння також на технічні цілі;
  - створюються ефективні організаційно-виробничі структури аграрно-промислових формувань, що діють у сферах виробництва, заготівлі, переробки та реалізації цукрових буряків і цукру.

УДК 635

ВІД ЧОГО ЗАЛЕЖИТЬ РІВЕНЬ ГОСПОДАРЮВАННЯ?

В.П.Клочан, кандидат економічних наук, доцент

Н.І.Костаневич, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський державний аграрний університет

Вступ

Проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є однією з найважливіших проблем економіки України, від вирішення якої залежить розвиток багатьох галузей. Розвиток агропромислового комплексу України знаходиться у тісному зв'язку з новою економічною парадигмою національної продовольчої безпеки України в ХХІ ст., опрацьованої Інститутом аграрної економіки УААН.

Огляд літератури

Вирішенню даної проблеми присвятили свої дослідження і публікації відомі українські вчені, в т.ч. Саблук П.Т. [3, 4], О.В. Крисальний [2]. Даному питанню присвятили свої публікації Зубець М.В. [1], Сахневич Б.В. [5], Юрчишин В. [7], Ющенко В.А. [8], Суліменко А.А., Данкевич А.Є. [6].

Ці автори в своїх публікаціях обґрунтували необхідність і важливість підвищення ефективності господарської діяльності аграрних підприємств, надали загальні пропозиції щодо підвищення ефективності господарювання в агропромисловому комплексі країни.

Мета дослідження

Невирішеною частиною цієї загальної проблеми є і буде визначення шляхів підвищення ефективності господарювання в конкретному регіоні, районі, підприємстві залежно від форми господарювання підприємства, забезпеченості ресурсним потенціалом, природно-економічних умов. Ціллю даної статті є визначення залежності результатів господарювання підприємств Миколаївської області від організаційної форми господарювання підприємства та його ресурсного потенціалу на основі спеціального дослідження конкретних підприємств та опитування їх керівників.

Результати дослідження

На сучасному рівні розвитку економіки, в час диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, відсутності пільгового кредитування аграрних підприємств і цивілізованого оптового ринку сільськогосподарської продукції є сільськогосподарські підприємства, які і в цих умовах працюють прибутково. Від чого ж залежать результати господарської фінансової діяльності? Щоб відповісти на це питання, у 2004 році авторами було проведено опитування спеціалістів та керівників 50-ти сільськогосподарських підприємств за заздалегідь розробленими анкетами. Опитування проводилось за неімовірнісною вибіркою на розсуд. Тобто елементи популяції вибиралися на підставі розуміння та уявлень дослідників.

Обстеженню підлягали сільськогосподарські підприємства з різними організаційними формами. Серед них: 14 – приватних, 10 – закритих акціонерних товариств, 5 – відкритих акціонерних товариств, 9 – товариств з обмеженою відповідальністю, 8 – сільськогосподарських виробничих кооперативів, 4 – інших. До інших були віднесені: учгосп “Сонячне” Миколаївського району, науково-технічний центр “Лан” Вознесенського району, філія №3 “Виноградненський” виробничо-комерційної фірми “Агропромсервіс”, науково-дослідне господарство “Еліта” Жовтневого району. Обстежені підприємства розташовані на півночі (ЗАСТ “Хлібороб” Арбузинського району, ПОСП “Новополтавка” Новобузького району), в центрі (СГВК “Котовського” Доманівського району,

СГВК “Промінь” Веселинівського району, приватне сільськогосподарське підприємство “Воронівка” Вознесенського району), на півдні області (приватне підприємство “Василівка” Березанського району, ВАТ ім. Шмідта Очаківського району, СГВК “Лиманський” Жовтневого району).

Аналіз отриманої інформації виявив залежність результатів господарської діяльності від форми господарювання (табл. 1).

Таблиця 1

Залежність результатів господарської діяльності від форми господарювання

Форма господарювання	Кількість господарств	В середньому на 1 га			Рівень рентабельності, %
		Виручка, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.	
ВАТ	5	1,27	1,19	0,08	6,7
СГВК	8	0,64	0,58	0,06	10,3
Інші підприємства	4	0,51	0,45	0,06	13,3
Приватні	14	0,52	0,45	0,07	15,6
СТОВ	9	0,49	0,4	0,09	22,5
ЗАТ	10	0,59	0,48	0,11	22,9
Разом	50	0,59	0,51	0,08	15,7

Аналіз даної таблиці дає змогу зробити такі висновки. В середньому на одне обстежене підприємство рівень рентабельності склав 15,7%, в т.ч. у відкритих акціонерних товариствах, сільськогосподарських виробничих кооперативах, інших і приватних підприємствах рентабельність нижче середнього рівня, а у сільськогосподарських товариствах з обмеженою відповідальністю і закритих акціонерних товариствах — вище. Це свідчить, що останні працюють більш ефективно.

Проведене дослідження виявило залежність результатів господарської діяльності від розміру ресурсного потенціалу. Так, залежність між чисельністю працюючих і прибутком, що припадає на одного працюючого, обернена і зменшується зі зростанням кількості працюючих. Наприклад, в господарствах з середньорічною чисельністю працюючих до 100 чоловік середній прибуток складає

17,7 тис. грн. в розрахунку на 1 працюючого, з чисельністю від 101 до 200 чоловік — 1,6 тис. грн., при чисельності від 201 до 300 чоловік — 0,8 тис. грн. на одного працюючого. А в господарствах з чисельністю працюючих більше 300 чоловік середній прибуток підвищився і склав 1,4 тис. грн. на одного працюючого.

На користь великих сільськогосподарських підприємств свідчить залежність результатів господарювання від площі сільськогосподарських угідь. Так, в господарствах з площею сільськогосподарських угідь до 2000 га рівень рентабельності склав 13,4%, з площею від 2001 до 4000 га — 12,9 тис. грн., більше 4000 га рівень рентабельності зростав до 15,2%, що видно з таблиці 2.

Таблиця 2

**Залежність результатів господарської діяльності
від розміру сільськогосподарських угідь**

Показники	Групи господарств за розміром площі			В середньому
	до 2000 га	2001 - 4000 га	більше 4000 га	
Кількість господарств у групі	17	19	14	50
Площа сільськогосподарських угідь в розрахунку на 1 господарство, га	1398,9	3062,9	5295,5	3252,4
Виручка від реалізації в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	0,87	0,64	0,52	0,59
Собівартість реалізованої продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	0,77	0,57	0,43	0,51
Прибуток (+), збиток (-) від реалізації в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	0,1	0,07	0,09	0,09
Рівень рентабельності, %	13,4	12,9	15,2	15,7

Дані таблиці 2 свідчать, що в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, існує обернена залежність між сумою виручки і собівартості, що припадає на 1 га сільськогосподарських угідь залежно від зростання площі угідь. Так, у третій групі госпо-

дарств, які характеризуються найбільшими площами угідь, виручка і собівартість, що припадає на 1 га, нижче ніж у першій і другій групах. Що стосується прибутку в розрахунку на 1 га угідь, то найбільша сума прибутку 0,1 тис. грн. на 1 га угідь відмічається у першій групі, яка характеризується найменшою площею угідь. Зі зростанням площі сільськогосподарських угідь з 2001 до 4000 га прибуток на 1 га зменшується до 0,07 тис. грн., а зі зростанням площі більше 4000 га – прибуток на 1 га зростає до 0,09 тис. грн.

Залежність результатів господарської діяльності від розміру ресурсного потенціалу простежується при групуванні господарств залежно від фондоозброєності. Так, рівень рентабельності в господарствах з фондоозброєністю до 30 тис.грн. складає 9,8%, при 31-60 тис. грн. – 22,3%, більш 60 тис. грн. – 24,4%.

Пряма залежність простежується між результатами господарювання і рівнем використання ресурсного потенціалу. Так, у підприємствах з фондовіддачею до 0,2 коп. рівень рентабельності складає 12,9%, при фондовіддачі 0,21-0,5 коп. – 13,6%. У підприємствах з фондовіддачею більше 0,5коп. рівень рентабельності складає 14,5%.

Залежність результатів господарювання від продуктивності праці надається у таблиці 3.

Дані таблиці 3 свідчать про те, як із зростанням продуктивності праці покращуються результати господарської діяльності. В першій групі підприємств з продуктивністю праці нижче 5 тис. грн. на 1 працюючого рівень збитковості дорівнює 1,7%. У другій групі господарств з продуктивністю праці від 5 до 10 тис. грн. рівень рентабельності складає 15,1%, у третій групі господарств з продуктивністю праці більше 10 тис. грн. рівень рентабельності склав 18,9%. Таким чином, проведене дослідження показало залежність результатів господарювання від форми господарювання і ресурсного потенціалу. Як правило, кращі показники діяльності у великих підприємствах з площею земельних угідь більше 4000га, з чисельністю працюючих більше 300 чоловік, при фондоозброєності більше 60тис.грн., в сільськогосподарських товариствах з обмеже-

ною відповідальністю і закритих акціонерних товариствах. А також в господарствах з високою продуктивністю праці.

Таблиця 3

**Залежність результатів господарювання
від продуктивності праці**

Показники	Групи господарств за продуктивністю праці			
	до 5 тис. грн.	5-10 тис. грн.	більше 10 тис. грн.	В серед- ньому
Кількість господарств в групі	12	21	17	50
Продуктивність праці в розрахунку на 1 підприємство, тис. грн.	3,7	7,8	13,1	8,6
Виручка від реалізації, тис. грн.:				
- всього	9408	31465,8	54743,7	95620
- в розрахунку на 1 працюючого	3,8	7,9	13,8	9,2
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.:				
- всього	9571,5	27347,7	46052,4	82970
- в розрахунку на 1 працюючого	3,9	6,9	11,6	8,0
Прибуток (+), збиток (-), тис. грн.:				
- всього	-163,5	4118,1	8691,5	12650
- в розрахунку на 1 працюючого	-0,1	1,0	2,2	1,2
Рівень рентабельності, %	-2,5	14,5	18,9	15,7

Респонденти обстежених господарств, керівники і провідні спеціалісти серед причин, що негативно впливають на результати господарювання назвали такі:

- диспаритет цін — 82%;
- недостатня технічна оснащеність — 71%;
- високі процентні ставки банківських кредитів — 64%;
- недостатність оборотних коштів, що порушує виробничий цикл та технологію сільськогосподарського виробництва — 63%;
- відсутність налагодженої системи збуту продукції — 58%;
- недосконала лізингова політика — 54%;
- відсутність пільгового кредитування для будівництва житла на селі і об'єктів соціального та побутового призначення — 44%;

- високі вимоги банків до кредитного забезпечення — 32%.
- Пропозиції опитуваних щодо підвищення рівня господарювання:
- використання у виробництві нової більш економічної техніки;
  - дотримання розроблених агротехнічних строків сівби і обробітку, сівозміни;
  - підвищення продуктивності праці;
  - використання меліорації, добрив;
  - введення нових технологій, своєчасне проведення реконструкцій;
  - ліквідація диспаритету цін;
  - зниження податкового тиску зі сторони держави;
  - налагодження взаємовигідної системи збуту сільськогосподарської продукції тощо.

Висновки

Дослідження показало, що на ефективність господарювання впливають: форма господарювання, чисельність працюючих, розмір сільськогосподарських угідь, а головне — організація виробничого процесу і рівень використання ресурсного потенціалу, а також зовнішні фактори, такі як диспаритет цін, високі процентні ставки по банківським кредитам, відсутність налагодженої системи збуту продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зубець М.В. Про стан АПК України та заходи щодо його стабілізації // Економіка АПК. — 1997. — №1. — С. 16-24.
2. Крисальний О.В. Подолання кризових явищ та напрямки розвитку агропромислового виробництва України // Економіка АПК. — 1999. — №1. — С. 58-61.
3. Саблук П.Т. Аграрна економіка і політика в Україні : підсумки минулого та погляд у майбутнє. т.2.- К.: Інститут аграрної економіки, 2001. — С. 135-136.
4. Саблук П.Т. Аграрна реформа: стан і напрямки розвитку. К.: УААН, 2000. — 532с.
5. Сахневич Б.В. Резерви підвищення економічної ефективності господарювання// Економіка АПК. — 1999. — №10. — С. 51-53.
6. Суліменко А.А., Данкевич А.Є. Вплив стану матеріально-технічної бази на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в Житомирській області.// Економіка АПК. — 2002. — №3. — С.30-33.
7. Юрчишин В. До аналізу причин і наслідків занепаду сільського господарства // Економіка України. — 2001. — №2. — С. 54-59.
8. Ющенко В.А. Розвиток агропромислового комплексу України в контексті світового продовольчого ринку // Економіка АПК. — 2001. — №4. — С. 6-18.